

PRIKAZI I KRITIKE

INGEBORG WEBER-KELLERMANN, DEUTSCHE VOLKSKUNDE ZWISCHEN GERMANISTIK UND SOZIALWISSENSCHAFTEN, J. B. Metzlersche Verlagsbuchhandlung, Stuttgart 1969, 113 str.

Nekad smo bili navikli da iz Njemačke dobivamo debele priručnike iz različitih znanstvenih područja (među njima i etnologije), pa smo se mukotrpno probijali kroz mnoštvo materijala i podataka ali i kroz mnoštvo često praznih riječi. Znanstveni zaključci bili su redovito sakriveni negdje duboko, ako ih je uopće i bilo.

Ovdje, međutim, imamo jednu tanku (gotovo pretanku) knjižicu od stotinjak stranica maloga formata, koja nam daje koncizan i znanstvenokritički pregled njemačke etnologije, odnosno »Volkskunde«. Ingeborg Weber-Kellermann posvetila je tu knjižicu svojim studentima a za moto uzela je jednu Goetheovu misao o tome kako povijest neke znanosti zapravo tvori samu tu znanost.

U tom kritičkom prikazu njemačke etnologije ona je upravo to uspjela i dokazati.

Prikaz obuhvaća najranije početke, etnografsko istraživanje u doba apsolutizma, romantičarsko prosvjetiteljstvo etnologije, utjecaj prehistorijske znanosti i mitološku školu, ulogu W. H. Riehla, poredbenu znanost o jeziku i etnopsihologiju, problem kolektiva i pojedinca, H. Naumanna i učenje o spuštenim kulturnim dobrima, socio-psihološke pristupe i istraživanja kulturnog prostora, bečku školu, odnos etnologije i nacionalsocijalizma i napokon njemačku etnologiju nakon drugog svjetskog rata.

Historijski prikaz trebalo je da osvijetli snage i utjecaje pojedinih historijskih razdoblja i pravaca u nastajanju etnologije. Zato su njime obuhvaćeni svi oni koji su pridonijeli, na ovaj ili na onaj način, njenu suvremenom oblikovanju. Vrijednost je ove knjižice što iz nje saznajemo mnogo sistematiziranih podataka o poznatim etnologima, lingvistima germanistima i njemačkim sociolozima i o njihovu doprinosu razvoju etnološke misli, ali jednako tako saznajemo i o nekim pojedincima koji su bili i još uvijek jesu izvanredno značajni a o njima smo dosad, mada se naša etnologija razvijala pretežno pod utjecajem njemačkih izvora, znali prilično malo ili ništa.

Nekoliko tema koje se kao crvena nit probijaju kroz ovu malu knjižicu čini se da zaslužuju posebnu pažnju. To je u prvom redu pojam »Volk«, ono što se kod nas kaže »narod«. Objasnjena je historijski put i stranputice tog pojma na vrlo uvjerljiv način. Pokazalo se, naime, da je to čedo romantizma i romantike kao pojam nešto posve subjektivno, ovisno o shvaćanju i razumijevanju njegovih pripadnika, i da su zapravo kao društvene pojave i kao

znanstveni pojmovi relevantne samo date društvene grupe i njihova međusobna utjecanja, podjednako sinkrona kao i dijakrona. U tom smislu razrješava se famozna dilema oko »primitivnog« mentaliteta, dilema »viših« kulturnih dobara i onih »spuštenih«, dilema da li mala zajednica utječe na društvo ili društvo presudno utječe na malu zajednicu i niz sličnih oko kojih su generacije etnologa lomile koplja.

»Proučavanje mehanizma tih procesa prenošenja, promjene i razmjene kulturnih dobara, utvrđivanje određenih podudarnosti između društvenih i kulturnih struktura jedan je od glavnih zadataka etnološkog istraživanja. Jer to objašnjava poglede na svijet i norme ponašanja društvenih grupa; to nam daje ključ za spoznaju grupno povezanog života u društvu.« (str. 94)

Time se zapravo odgovara i na još jedan problem, vječni problem etnologije, otkad ona postoji — problem kraja etnologije. Ako etnologiju koncipiramo kao znanost o »primitivnim« kulturama ili kao znanost o tzv. »narodu«, do njena kraja dolazi relativno brzo, bilo zato što se iscrpljuje predmet, bilo zato što nas romantički pojam »narod« može dovesti izravno u apsurd, kao što se to dogodilo u Njemačkoj sa nacionalsocijalizmom, a donekle, kako upozorava I. Weber-Kellermann u politički obojenim istraživanjima izbjeglica — u revanšizam. A ma koliko se govorilo da je znanost izvan politike, ne može se pošteno znanstveno istraživati zatvorivši oči pred političkim konzekvencijama znanstvenih pretpostavki. I na to nas je ova knjižica upozorila; to je druga njena crvena nit. Ta nit naročito dolazi do izražaja u kritici njemačke etnologije za vrijeme nacionalsocijalizma. Ta je kritika nadasve trijezna, smirena i u pravom smislu »suaviter in modo, fortiter in re«. Mi smo, u našoj zemlji, iz poznatih razloga još uvijek prema tim problemima osjetljivi, i zato nas takav pristup to više veseli.

Ali u našoj situaciji ova mala knjižica pobuđuje još i na posebna razmišljanja. Naša se etnologija razvijala, kako je spomenuto, u velikoj mjeri pod utjecajem njemačkih izvora. I prihvaćala je te izvore prilično nekritično. A kako je struktura stanovništva bila pretežno seljačka, nije ni čudo što su u našoj etnologiji najdublji odjek dobile njemačke tendencije etnologije kao pretežno »Bauernkunde«. Njemačka je, međutim, već gotovo 100 godina industrijalizirana zemlja, pa I. Weber-Kellermann opravdano upozorava na prekretnicu njemačke etnologije s obzirom na tu činjenicu. Ali ni kod nas više ne živi na selu 80 posto stanovništva, nego jedva 50 posto, a seljaci ga u znatnom broju i dalje napuštaju. Naša bi etnologija morala stoga pogledati činjenicama u oči i razmisliti o svom predmetu. Pa ako je i te činjenice još uvijek ne uvjeravaju, neka potraži znanstvenu istinu kod svojih kolega u zemljama koje su taj problem već prebrodile i u kojima se etnologija opet jednom okrenula vlastitom vremenu da bi uhvatila korak s drugim znanostima i mogla s njima surađivati.

Suvremeni njemački etnolozi bave se promjenama kulture u suvremenom tehničkom svijetu, ne zanemaruju arhivski, historijski materijal ali ni onaj empirijski, pa na temelju njega daju šira društvena objašnjenja narodne kulture u prošlom i ovom stoljeću, bave se kulturama različitih grupa u gradovima — jednom riječju, bave se »realijama« života, dinamikom kulturnih pojava, pri čemu se čovjek harmonično nastoji uklopiti u svoju novu okolinu.

Netko može smatrati da je objektiviziranje, demistificiranje nekih pojmova u etnologiji samo moda, možda samo prolazna manira. Pokazuje se ipak da je to put novim spoznajama u etnologiji.

Najzad, ovaj se prikaz knjižice I. Weber-Kellermann ne smije završiti a da čitaoca ne upozorimo na vrlo iscrpne prikaze odgovarajuće literature uz svako poglavlje.

Dunja Rihtman-Auguštin

KAZIMIERZ MOSZYŃSKI, KULTURA LUDOWA SŁOWIAN, Tom I, II/1 i II/2, 2. izd., Książka i Wiedza, Warszawa 1967. i 1968, 752, 836 i 1112 str.

Ovo kapitalno djelo slavenske etnologije, koje je ostalo na golemu štetu i opće evropske i slavenske etnologije, a slavistike posebno, torso jer autor nije više stigao napisati i čitav četvrti svezak (po oznakama u rasporedu III dijela) s materijom društvenoga značaja. Rod slavenskih naroda, izlazi u ovom novotisku (označenu kao 2. izdanje) kao velik dobitak, ako i jest otisnuto bez znatnijih promjena. To su dijelom dopune koje je sam autor još za života dopisao u svom primjerku, dijelom manje izmjene, napose imenâ naroda ili zemalja (udešenih ovdje prema sadašnjem stanju — ali je ostalo na žalost neizmijenjeno »Serbochorwacja« na mnogo mjesta u tekstu); kao značajnije treba istaći na kraju 1. i 2. sveska II dijela 29 dodanih kulturno-geografskih karata iz autorova *Atlas kultury ludowej w Polsce*, sv. 1—3 (Kraków 1934—1936) i napokon na kraju trećega toma dodanu bibliografiju, prema zamisli sveobuhvatnu za sva tri toma. Nije ipak jasno zašto je ta bibliografija takva kakva jest. Ako se već zbog bilo kakvih razloga nije mogla ostvariti zamisao samoga Moszyńskoga (saopćena davno piscu ovoga prikaza) da se pobilježe redom, stranicu po stranicu, svi izvori iz kojih je crpao pojedinačne podatke i da se tako objelodane (po njegovoj zamisli kao 5. dopunski svezak, gdje bi svaki interesent mogao odmah saznati potanko odakle je pojedini podatak, ako su data u tekstu samo sumarna ili samo ukratko nabačena), a popis literature kakav je ovdje dan nije to, trebalo je bar da bude na visini ovog djela. Ne samo da ima malo redaka u kojima nema baš nijedne bilo tiskarske bilo sastavljačeve pogreške (npr. Korabić mj. Karabajić, Bogatyriew mj. Bogatyrjov, Helpern mj. Halpern, Guppius mj. Gippius, Jelnikova mj. Jelínková, »turbica u gagauzite« mj. »turbite i gagauzite« itd. itd.), nego nisu rijetki slučajevi da se tu bilježe radovi i izdanja drugorazredne i trećerazredne važnosti za materiju ovoga djela dok mnogih djela osnovnoga značenja za nj nema (tako je npr. glatko moglo izostati — Lorković B.: *Žena u kući i u društvu* ili Erdeljanović J.: *Osnove etnologije i još štošta*, dok npr. baš nigdje nema ni samoga imena V. Žganca, ili nema vrlo iscrpnog rada N. Pešić-Maksimović o pčelarstvu, ni B. Schiera: *Hauslandschaften und Kulturbewegungen im östlichen Mitteleuropa* 1931¹, 1966², ni svih osam svezaka, nego samo dva, izdanja narodnih plesova sestara Janković ni još mnogo štošta drugo). Nije, dakako, nekorisno, ako i nije načelno opravdano, što su navedena i djela koja bi se ticala tek četvrte knjige ovoga djela (kao npr. E. Schneeweisa: *Feste und Volksbräuche der Lausitzer Wenden* — bez obzira na to što ima i novo, nenačelno izdanje istoga djela: *Feste und Volksbräuche der Sorben* — 1953).